

СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ ЖІНКИ – СОЛДАТКИ ВОЛИНІ КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

В статті аналізується положення, соціальні функції жінок Волині, які набули статус солдатки в кінці XVIII, першій половині XIX ст. З'ясовуються причини виникнення, соціально-правовий статус, ставлення до них у суспільстві.

Ключові слова: Волинь, солдатка, рекрут, кантоністи.

На зламі XX – XXI століття громадські об'єднання світу започаткували міжнародний рух за права жінок. Як член Організації Об'єднаних Націй, який зобов'язаний дотримуватися міжнародно-визнаних прав людини, Україна приєдналася до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, а також до Конвенції про ліквідацію дискримінації жінок, або так званої «Жіночої Конвенції» і, разом з іншими державами, виступила на підтримку руху з захисту прав жінок та визнала його пріоритетним завданням.

За Астрід Нієманіс: «Впровадження тендерних підходів є питанням не лише соціальної справедливості, а й необхідною умовою рівноправного та стабільного людського розвитку за допомогою використання найбільш ефективних та результативних засобів» [20].

Важливе значення в процесі національного відродження, усвідомлення духовного та культурного початку, який закладено у жінці природою, має сприйняття історичного минулого, обізнаність у тих змінах, що відбувалися у громадському стані жінок у різні часи, в залежності від геополітичного впливу інших держав. Неповне ж знання минулого, у свою чергу, заважає зрозумінню сучасного розвитку народу.

Марта Богачевська-Хом'як, яка приділила багато уваги проблемам

історії жіночого руху акцентує на тому, що вивчення соціального становища різних груп населення, або громад, дасть повнішу картину минулого України [2, с.15].

Останнім часом з'явилася низка наукових досліджень, які тією чи іншою мірою присвячені жіночій тематиці. Вивченню ролі жіноцтва у царині суспільної діяльності присвятили свої роботи І.І.Дейнега, О.В.Лабур, О.В.Оніщенко, О.Р.Кісь, Т.І.Раєвич, Н.П.Старченко, О.П.Кривоший. Правові аспекти становища жінок висвітлювали Л.В.Леонтьєв, К.А.Віслобоков, В.П.Глиняний, О.Р.Дашковська. Діяльності жінок в галузі освіти періоду кінця XVIII – середини XIX ст. в Україні загалом та Волині зокрема приділяли увагу В.В.Вірченко, Т.В.Сухненко, Т.В.Тронько, К.А.Кобченко, О.О.Давидюк, Л.М.Єршова.

У даній статті аналізується становище жінки на Волині, оскільки цей регіон, зважаючи на складність його історичного розвитку, вважається важливим та не до кінця дослідженим в Україні, з точки зору різноманітних проявів жіночої активності, та з огляду на те, що на прикладі Волинського краю є можливість дослідити яким чином Річ Посполита та імперська Росія впливали на долю пересічного громадянина України.

Сьогодні однією з маловивчених проблем історичного минулого регіону є становище жінки у житті суспільства кінця XVIII ст. – першої половини XIX ст., коли Волинь перейшла з-під протекторату Польщі та зміни, що відбулися при приєднанні краю до Російської імперії, та з огляду на сучасні гендерні процеси, що розгортаються в світі, актуальним вбачається дослідити соціальне становище різних груп жіноцтва Волині.

До недавнього часу такі аспекти історії практично не досліджувались. У польській історіографії, в основному, увага приділялась проблемі занепаду польської держави у XVIII ст., лише в працях окремих польських етнографів М.Балінського, Т.Ліпінського, Я.Гіжицького, В.Залевського, Ю.Крашевського, В.Марчинського, О.Пшездзецького містяться важливі відомості про особливості побуту, одягу, обрядів, вірувань, як українського

так і польського населення Волині [28, с. 73]. Увага авторів приділялася більше родинній обрядовості ніж соціальній активності жінок. Радянська історіографія взагалі, висвітлювала лише ті моменти, які були пов'язані з революційною діяльністю окремих осіб та жіночих організацій, а дослідження в галузі військового мистецтва «жіночі питання» не розглядали. Увага сучасних дослідників приділяється більш раннім періодам історії жіноцтва, дії Литовських Статутів з огляду на правове становище жінки у родині.

На сьогоднішній день, серед праць з жіночої та гендерної історії помітна суттєва прогалина у дослідженнях повсякденності звичайних жінок, далеких від політичного життя, напівграмотних, які жили своїм скромним, непомітним життям. Однією з таких «забутих» категорій жінок в Україні є жінки-солдатки.

Поділи Польщі та приєднання Волині до Російської імперії внесло суттєві зміни в долю жінок цього регіону. Так, при скасуванні Литовського Статуту й магдебурзького права, та введенні в дію Зводу російських законів у південно-західних губерніях, в соціумі Волині з'являється новий жіночий образ – солдатка або рекрутка.

Метою цієї статті є висвітлити соціальну роль жінки, яка в силу незалежних від неї обставин набула нового статусу, з'ясувати причини виникнення, відтворити повсякденне життя солдаток, визначити їх соціально-правовий статус, ставлення до них суспільства. Все це потребує вивчення, як архівних матеріалів (журналів Тимчасового рекрутського Присутствія, судових справ, донесень жандармських управлінь, матеріалів Волинської духовної консисторії, безпосереднього листування солдаток з державними установами), так і фольклорних та етнографічних джерел.

Солдаткою називали і в російському законодавстві, і в повсякденному житті жінку, чоловік якої був забраний у рекрути, мобілізований у армію. Термін застосовувався, як у військовому та цивільному законодавстві, так і у мовному спілкуванні громадськості, церковних та світських властей.

Перетворення жінки податного стану, селянки або міщанки у солдатку (рекрутку) відбувалося за наступних умов:

- У разі призову чоловіка в рекрути чи солдати;
- якщо жінка виходила заміж за рекрута чи солдата строкової служби;
- при одруженні з відставним чи відпускним солдатом.

Порядок проведення наборів визначався рекрутським уставом 1810 р., який повторював основні положення «Генерального учреждения» 1766 р., але на відміну від попереднього ввів черговий порядок набору рекрутів, хоча зберіг принцип общинної, а не особистісної повинності [1, с. 71].

П.Щербінін, досліджуючи становище солдатки в Росії, зазначив, що жінка податного стану не могла бути спокійною, поки чоловік знаходився в призовному віці. Він умовно поділив жіноцтво на три групи: 1) жінки, чоловіки яких уже служили в армії; 2) ті, які з тривогою очікували вилучення голови родини для військових потреб; 3) тих, чоловіки яких були не придатні для служби у війську. Саме останні вважали себе найщасливішими та найбільш удачливими [27, с. 79].

О.Федоров звертає увагу на те, що набори в армію представляли справжнє лихо для народу і супроводжувалися великими труднощами, а проводи рекрута до армії були більш схожі на проводи небіжчика, ніж живої людини. Забраний у армію солдат вважався людиною, яка пішла з родини майже безповоротно. Він виключався з родини та общини назавжди, принаймні, без будь-якої перспективи розділити радість родинного життя у найближчому майбутньому [25, с. 53, 55].

Однією з форм протесту була масова втеча рекрутів під час слідування на пункти збору та у полки, тому рекрутів часто заковували у колодки та ланцюги, вибивали лоба та наколювали хрести на руці [23, с. 104].

Для запобігання відправлення у рекрути, деякі чоловіки вдавалися до відчайдушних вчинків – умисного заподіяння собі шкоди. Так селянин Охотюк, прямуючи під вартою до місця збору, у вечері, вгледівши біля печі сокиру, підійшовши буцім-то запалити люльку, взяв її та відрубав собі

великий палець лівої руки [18, арк. 5]. Такі дії призводили до ще більш жорстокої кари, яка накладалася на родину зокрема та громаду в цілому [11, арк. 101].

Беручи до уваги, що населення Волині підпадало під дію російських законів, жодна українська жінка податного стану не відчувала себе захищеною, поки чоловік знаходився у призовному віці, а призову підлягали чоловіки від 20 до 35 років [25, с. 51].

Стосовно призывного віку, аналіз журналів Тимчасового рекрутського Присутствія за 1831 р. по Острозькому повіту Волинської губернії [7, арк. 1-36] дає змогу простежити кількісний та віковий стан чоловіків, які були забрані у рекрути. На чоловіків у віці 20 років припадало 35,7 %, 21-25 років – 43 %, від 26 до 30 – 16,7 %, старших за 31 рік – 4,6 %. Беручи до уваги, що шлюби в Україні відбувалися досить рано, можна стверджувати що більша половина чоловіків на момент призову були одружені.

У ході наступних рекрутських наборів (1852 р. та 1868 р.) у журналах, окрім записів кому належав рекрут, прізвища та віку, обов'язково зазначалися дані про соціальний та сімейний стан, віросповідання, прикмети, а також наявність дітей, їх стать та вік.

Аналізуючи журнали Острозького тимчасового рекрутського Присутствія набору 1852 р. бачимо, що з 95 чоловік 47, на час рекрутського набору, були одружені, що склало 49,5% від загальної кількості [8, арк. 1 – 103], а за набором 1868 р. з 211 чоловіків 140 (66,4%) мали дружин [10, арк. 1 – 144], які автоматично, після призову чоловіка, перетворювались у солдаток та належали до «військового стану».

Беручи до уваги особливості соціокультурних процесів, інформативні можливості тогочасного суспільства, а також відстані, що розділяли родини, після призову чоловіка на службу, солдатка досить часто взагалі нічого не знала про його долю. Так само і рекрут міг тільки здогадуватися про те, як живе його родина, та що відбувається на батьківщині [27, с. 81].

Зважаючи на це, рідко хто з жінок відважувався їхати за чоловіком, а

беручи до уваги, що більшість жінок були неграмотні, листування у солдатських родинах відбувалося рідко, або взагалі було відсутнім. Таким чином, часто подружжя після рекрутського набору, та розставання роками, а іноді і десятиліттями нічого не знали один про одного. Саме тому солдатку у суспільстві вважали майже удовою. Недаремно у словнику В.І. Даля находимо вираз: «Солдатка – ни вдова, ни мужняя жена» [4, с. 265]. Солдатка навіть у разі загибелі чоловіка не в змозі була влаштувати особисте життя, не знаючи хто вона – солдатка чи вже удова.

Жінки зав'язували багаторічне листування з полковими командирами, намагаючись отримати «вдовій білет» який давав право на наступний шлюб [5]. Траплялися юридичні колізії, коли жінка одночасно була дружиною двох чоловіків. Так, у Житомирському Земському Суді розглядалася справа солдатки Ганни Люборчуковой, жительки села Лемеші Волинської губернії, яка вступила в новий шлюб з однодворцем Іваном Струтинським, отримавши від командира Житомирського гарнізонного батальйону «вдовій білет» для вільного проживання у будь-якій місцевості Російської Імперії, у зв'язку з тим, що її попередній чоловік Каленик Люборчук помер. Отримавши його, Ганна Люборчукова удруге вийшла заміж, але згодом з'явився її перший чоловік, який був признаний померлим. Він служив у Вітебському піхотному полку і приїхав додому по відпускному білету через дев'ять років після того, як був відданий у рекрути. Після відмови жінки повернутися до першого чоловіка, Каленик Люборчук почав клопотання щодо розлучення, аргументуючи тим, що з дружиною своєю, до того, як його віддали у рекрути, жив дуже мало часу (біля двох місяців). За дев'ять років служби додому навідувався два рази, коли з полком проходив через Волинську губернію. Наголосив на тому, що весь цей час його жінка Ганна Люборчукова жила з іншим чоловіком й тому негідна законного з ним шлюбу. Крім того, вона відмовлялася жити з ним та залишити теперішнього чоловіка [5].

Такі випадки були непоодинокі. Солдатки десятиліттями не маючи чоловіка, намагалися якось влаштувати своє особисте життя, знаходячи собі

«заступника». «Хорошо еще, если она судьбою пристроится к какому-нибудь одному человеку и в нем найдет потерянного мужа сожителя, без этого она делается проституткой» [21, с. 245].

Фольклорні, етнографічні джерела дають яскраву характеристику життя та менталітету «солдатської жони». Українські письменники XIX ст. М.Вовчок, І.Нечуй-Левицький, Д.Мордовець, В. Стефаник, О.Кобилянська підіймали у своїх творах тему «солдатчини». Так Г.Квітка-Основ'яненко у повісті «Маруся» показує, як загроза рекрутчини стоїть на перешкоді до єднання двох закоханих – селянської дівчини Марусі й хлопця з міських ремісників Василя. Батько Марусі не хоче загубити долі своєї єдиної дитини, відмовляючись віддати її заміж за майбутнього рекрута. Виходячи з реальних тогочасних умов він знає, що чекає на Марусю, якщо вона стане солдаткою: «Ні жінка, ні удова; звісно, як солдаток шанують: як саму послідню паплюгу, і ніхто не вірить, щоб була солдатка та й чесна» [19, с. 65].

Б.Познанський у статті «Воспоминания о рекрутчине по прежнему порядку», показує особисту трагедію жінок-солдаток, безправність та беззахисність їх у суспільстві: «Она, по многим виденным ею примерам, хорошо знает, что значит оставаться в чужой семье без мужа, без друга; знает она, какими глазами будут смотреть на нее, как будут помыкать ею свекровь и старшая ятровка, как каждый шаг ее будет контролироваться недружелюбно к ней настроенными наблюдателями, как ей трудно будет уберечь себя, при ее молодости и при установившемся в среде взгляде на солдатку....» [21, с. 245].

У свідомості суспільства репутація солдатки була однозначна: якщо жінка солдатка, то вона гуляща, розпутна та неприкаяна. Навіть приказки про солдатку носили образливий характер, як то «Солдаткиным ребятам вся деревня отец» [4, с. 265].

Для жінки-солдатки дуже важко було протистояти суспільній думці, що в свою чергу позначалося на її поведінці. Вона й сама відчувала себе порушницею норм моралі і відмовляється від «почетной намитки муженой

жены — вывязалась московкою платком и в минуты загула с горьким самоиздевательством говорит про себя — «мни можна: я московка» (солдатка)!» [21, с. 245].

Необхідність існування великої регулярної армії, коли чоловіки надовго, а у більшості випадків назавжди залишали дружин, різко збільшило і народження позашлюбних дітей, особливо у родинх солдаток.

Деякі жінки, намагаючись приховати ганьбу народження позашлюбної дитини, робили все щоб позбутися «свідчення гріха», але стверджувати, що тільки солдатки вдавалися до таких злочинів не має підстав. Так із 25 справ Острозького повітового суду про жінок-дітовбивць, що зберігаються в Державному архіві Рівненської області, солдатка фігурує лише у двох.

Жінки-солдатки вимушені були приховувати не тільки позашлюбних дітей, але й законних. Це було пов'язано із тим, що за рекрутською повинністю до "солдатського стану" зачислялися не тільки солдати та їх дружини, а також і діти. Мати заздалегідь знала яка доля очікує на її дитину. Насамперед, жінка-солдатка намагалась приховати народження хлопчиків, яким була уготована участь їх батьків — неминучий призов до армії, оскільки до солдатського стану російське законодавство зачисляло окрім законних дітей і всіх позашлюбних, народжених солдатками, солдатськими вдовами та їх дочками.

Окремо слід звернути увагу на інститут кантоністів, що діяв на теренах імперської Росії. В умовах ведення великої кількості воєн для уряду конче необхідно було постійне поповнення військового відомства. Окрім рекрутів, до армії, нижчими чинами зараховувалися хлопці — солдатські діти, які закінчили солдатські гарнізонні школи. Належність їх до військової служби вважалась обов'язковою [24, с. 133]. На Волині діти солдаток приписувались від народження до військових кантоністів 2-го Резервного Кавалерійського Корпусу (протягом січня 1847 р. по Острозькому повіту зараховано 53 солдатських сини [12, арк. 19-20] . а у жовтні 1849 — 89 [14, арк. 1].)

У разі виявлення дітей, про яких не було повідомлено земській поліції,

призначалося слідство та надавалися списки з Волинського Губернського Правління до Земського Суду з даними чиї це діти, їх вік, де і з ким проживають [17, арк. 6-7]. За несвоєчасне повідомлення властей про народження дітей у родинах солдаток накладалися штрафи. Штраф міг складати до 10 крб. сріблом, а у разі неможливості його виплатити, описувалось майно [14].

Незважаючи на всі труднощі, які виникали у житті жінки при перетворенні її на солдатку, треба звернути увагу й на позитивний момент. За рекрутською повинністю, особи призвані в армію чи флот звільнялися від кріпацької залежності, та зачислялись до так званого «військового стану», що включав в себе також солдатських дружин та дітей [23, с. 437]. Таким чином, солдатка, яка була кріпачкою до призову чоловіка в армію, ставала вільною, хоч і робилося це дорогою ціною.

Уляна з повісті «Інститутка» Марка Вовчка з великою вдячністю згадує свого чоловіка, відданого у солдати: «Как же мне хоть на минутку забыть мужа! Он меня из каторги вызволил, из аду меня вывел!Через него я вольная! И хожу я, и говорю, и смотрю, и нуждушки мне мало, есть ли еще те паны на свете!» [3. с. 171].

Солдатки мали право отримати паспорт, який дозволяв їм їхати слідом за чоловіком, або змінювати місце проживання у пошуках роботи. В журналі рекрутського Присутствія Острозького повіту за 1831 рік стосовно одружених рекрутів зустрічаємо розпорядження про обов'язкову видачу солдаткам паспортів [7. с 3-4], бо у більшості випадків поміщики чинили опір цьому, не бажаючи втрачати ще й жінку відданого в рекрути робітника.

Економічні умови складалися таким чином, що солдатки повинні були розраховувати тільки на власні сили, що, на нашу думку, спричинило дві лінії поведінки. Одні, скоряючись долі, пливли за течією, пристосовуючись до життя в статусі солдатки, поповнюючи ряди повій у містах, та знедолених у громадах. Інші, покидаючи громаду, вирушали в міста, де своєю активністю та працелюбством здобували економічну незалежність –

займалися дрібною торгівлею, ставали власницями ремісничих майстерень чи доходних будинків.

В умовах міста, коли потрібно було самій оплачувати житло та харчування, утримувати родину, жінки бралися за будь-яку роботу, хоча й заробітки їх були вкрай обмеженими. Однією з поширених форм влаштування у містах для солдатки було піти працювати на фабрику або найнятись у службу. «Проводила я свого мужа до Києва. В Києве я осталась служити, а он ушел с полком куда-то далеко, в Литву» [3, с. 171].

У зв'язку з тим, що солдаткам доводилося самостійно вирішувати різноманітні життєві проблеми, уладнувати правові та соціальні протиріччя, вони набували правового досвіду, уміння відстоювати свої права, які надавались їм як представницям військового стану. Треба зауважити, що саме солдатки, одні з перших, скористалися правом, яке надавалось податному стану у справах, що стосувались рекрутів, написання прошеній не на гербовому папері [6, арк. 3].

Беручи до уваги, що солдатки, більше ніж будь-які інші представниці жіноцтва звертались до посадових осіб різних рівнів, серед оточуючих вони набували репутації найбільш обізнаних у правилах подання та написання (хоч і за допомогою освічених людей) різноманітних скарг та прошеній.

Підсумовуючи зазначене можна стверджувати, що жінка солдатка, з одного боку, вимушена була стикатися з негативними проявами свого статусу: самотність, тяжке матеріальне становище, упереджене ставлення у суспільстві. З іншого, солдатки, на відміну від інших жінок податного стану, отримуючи свободу від кріпацької залежності, здобували мобільність, що давало змогу знайти своє місце у суспільстві.

Таким чином, вищесказане засвідчує, що саме солдатки, які втрачали свої соціальні корені після призову чоловіка в армію, були вимушені, в силу обставин, вести активний пошук нової ніші у суспільстві Волині та сприяли створенню нового активного елементу в середовищі жіноцтва.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.

1. Бескровный Л. Русская армия и флот в XIX веке. Военно-экономический потенциал России / Любомир Бескровный. – М.: Наука, 1973. – 616 с.
2. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884 – 1939 / Марта Богачевська-Хом'як. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.
3. Вовчок М. Тюлевая баба: Рассказы; Повести; Сказки./ Марко Вовчок [Вступительная статья и примечания С. Машинского; Научная подготовка текста Е.Дейч] М.: Художественная литература, 1984. – 536 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка / Владимир Даль : Т. 1 - 4. – М.: Русский язык, 1978 – 1980. Т. 4. – 683 с.
5. Державний архів Житомирської області (далі ДАЖО). – Ф. – 1. – Оп. 17. – Спр. 701. – Пагінація відсутня.
6. ДАЖО. – Ф. 1. – Оп. 7. – Спр. 652. – 6 арк.
7. Державний архів Рівненської області (далі ДАРО). – Ф. 387. – Оп. 1. – Спр.1. – 37 арк.
8. ДАРО. – Ф. 387. – Оп.1. – Спр.2. – 103 арк.
9. ДАРО. – Ф. 18. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 26.
10. ДАРО. – Ф. 18. – Оп. 2. – Спр.2. – Арк. 144 к.
11. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 385.
12. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 3. – Спр. 283. – Арк. 19 – 20.
13. ДАРО. – Ф.22. – Оп.3. – Спр. 285. – Арк.108.
14. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 3. – Спр. 288. – Арк. 1.
15. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 3. – Спр. 293. – Арк. 83.
16. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 3. – Спр. 308. – Арк. 82.
17. ДАРО. – Ф.22. – Оп. 3. – Спр. 310. – Арк. 99.
18. ДАРО. – Ф. 22. – Оп. 4. – Спр. 577. – Арк. 23.
19. Квітка-Основ'яненко Г. Твори: У восьми томах / Григорій Квітка-Основ'яненко К. : Дніпро, 1969. Т.3. – 518 с.

20. Нієманіс А. Впровадження гендерних підходів /Астріда Нієманіс [Переклад Марії Корчинської]. – К.: ТОВ "К. І. С", 2001. – С.7.
21. Познанский Б. Воспоминания о рекрутчине по прежнему порядку / Б.Познанский. // Киевская старина. – 1889. – №11. – С. 236 – 255.
22. Советская Военная Энциклопедия: в 8 т. [Пред. Гл. ред. комиссии Н.В.Огарков]. – М.: Воениздат, 1977. – Т.4. – 656 с.
23. Советская Военная Энциклопедия: в 8 т. [Пред. Гл.ред. комиссии Н.В.Огарков]. – М.: Воениздат, 1979. – Т. 7. – 687 с.
24. Строков А. История военного искусства. Капиталистическое общество от французской буржуазной революции до периода империализма. /Александр Строков . – М.: Воениздат, 1965. – 692 с.
25. Федоров А. Русская армия в 50-70-х годах XIX века. Очерки. / Александр Федоров. – Л.: Из-во Ленинградского университета, 1959. – 291 с.
26. Фольклорные записи Марка Вовчка и Афанасия Марковича / [атрибуция автографов, составление, вступительная статья и примечания А.И.Дея]. – К.: Наукова думка, 1983. – 528 с.
27. Щербинин П. Жизнь русской солдатки в XVIII-XIX веках / Павел Щербинин // Вопросы истории. – 2005. – №1. – С. 79 – 92.
28. Ярмошик І. Польська мемуаристика першої половини XIX ст. про Волинь / Іван Ярмошик // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2008. – №2. – С. 72 – 75.

Оксана Выговская
(Житомир)

СОЦИАЛЬНЫЙ ПОРТРЕТ ЖЕНЩИНЫ-СОЛДАТКИ ВОЛЫНИ КОНЦА XVIII – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX СТ.

В статье анализируется положение, социальные функции женщин Волыни, которые имели статус солдатки в конце XVIII – первой половине XIX ст. Исследуются причины возникновения, социально-правовой статус, отношение к ним общества.

Ключевые слова: Волынь, солдатка, рекрут, кантонисты.

Oksana Vygivska

(Żytomierz)

**SOLDIERWIFE AS SOCIAL PORTRAIT OF VOLYN WOMAN OF THE
END OF 18 - THE FIRST PART OF 19 CENTURY.**

The article gives the analysis of situation and social portrait of Volyn women having taken the "soldierwife" position by the end of the 18 century and the first part of the 19 century. There is also given an explication of emerging reasons, social-legal status, the society treatment.

The key-words are: Volyn, soldierwife, recruit, cantonist.

До редакції надійшла 30.XI. 2009 р.